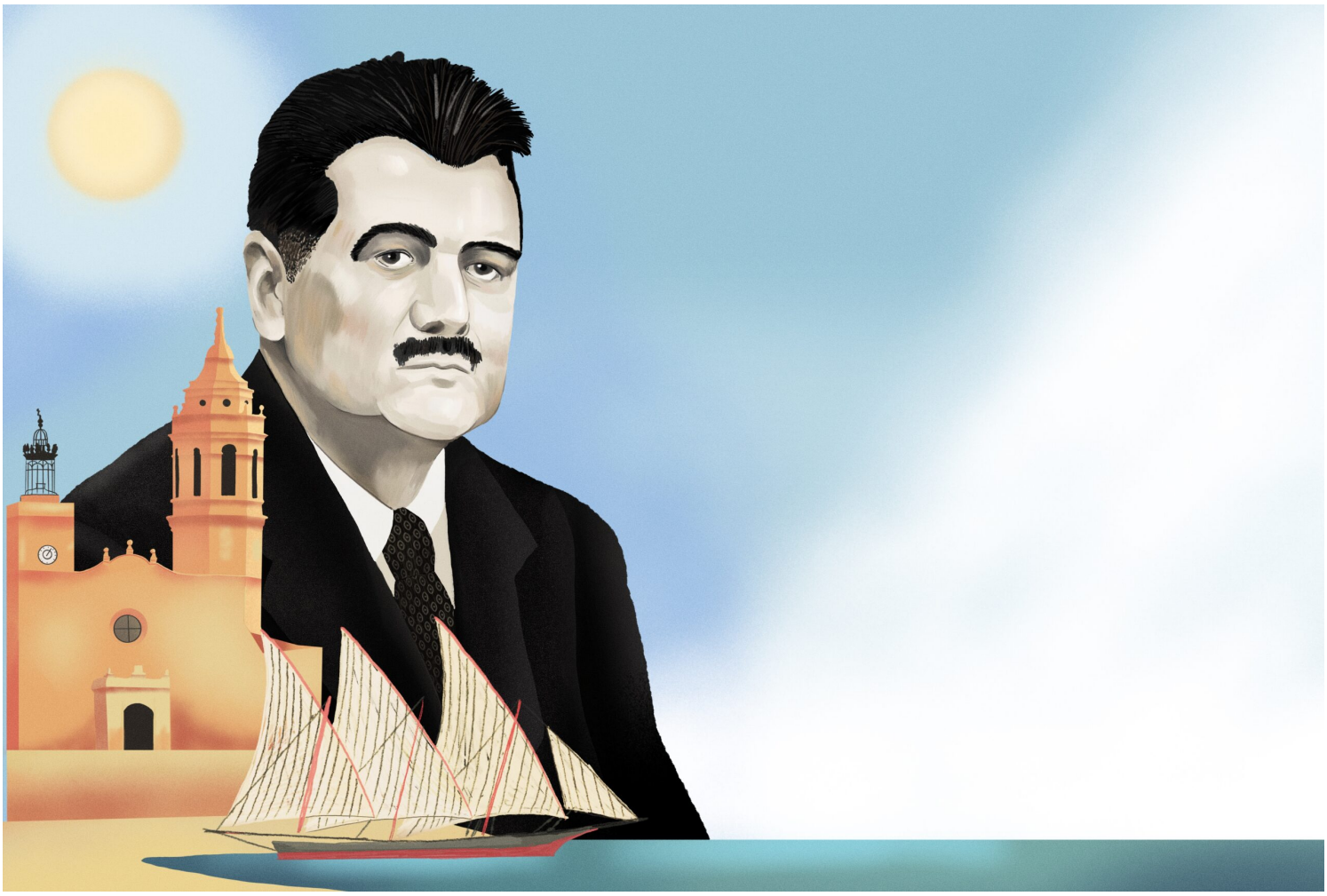
EMERENCIÀ ROIG I RAVENTÓS

(1881-1935) Pare de l'etnologia marítima catalana

Secció: Gent de mar
Número de revista: #15

TARDOR 2025

TEXT: Ariadna Pons Soler. Periodista.
FOTO: Alicia Caboblanco (Il·lustració)

Emerencià Roig va dedicar els darrers quinze anys de la seva vida a documentar el món marítim català que s'esvaïa davant la modernitat. Conscient de la pèrdua que estava per venir, va immortalitzar a partir de llibres, il·lustracions i objectes la vida marinera de la costa catalana.

Només aquells que neixen a prop del mar saben de quina manera pot marcar a una persona la condició de costaner. Emerencià Roig i Raventós, nascut a Sitges el 1881, malgrat intentar esquivar el seu destí en llicenciar-se en Farmàcia el 1906, va haver d'abandonar l'ofici d'apotecari a causa de problemes de salut per dedicar-se a una altra activitat molt més adient amb la seva procedència sitgetana: a investigar, documentar i retratar el món marítim català. Fill del pintor i paisatgista Joan Roig i Soler, la vida d'Emerencià des dels inicis es va desenvolupar al costat del mar i l'arena, dels ports i les drassanes; la

mateixa marina que el seu pare representaria primer i ell documentaria després.

Abans que es perdi

I és que Emerencià Roig no era un historiador ni tampoc un periodista; era un curiós. La solidesa i constància de les seves obres escrites només es poden entendre en la ment d'una persona fascinada per un món marítim que el delia per moltes raons: perquè formava part de les seves arrels, perquè eren les resquícies del *Segle d'Or de la marina velera de construcció catalana* —nom encunyat per Josep Ricart Giralt— i perquè sabia que aquelles naus de vela tenien els dies comptats davant els nous vaixells construïts amb màquina de vapor i motor d'explosió. Enfront de l'amenaça de la industrialització, Roig es va servir de les paraules i els gravats per impedir l'oblit d'unes embarcacions cabdals en la trajectòria de la marina catalana: això vol dir, també, cabdals en la història de Catalunya.

La Catalunya marítima de Roig

De bon tros va aconseguir el seu objectiu: durant la dècada dels anys 1920, Roig va publicar diferents obres que pretenien mostrar com eren els vaixells catalans del segle XIX, però també tot el que envoltava les costes catalanes de Sitges, Blanes i Barcelona, des de les persones que mantenien viu l'entorn mariner fins a arreplegar tots els mots característics que nodrien el seu xerrar i vertebraven la visió del món litoral. Amb aquesta motivació va publicar obres cabdals en la història naval catalana, com són *La pesca a Catalunya* (1926), *La marina catalana del vuit-cents* (1929), *El vocabulari de l'art de la navegació i de la pesca* (1924) o *Vocabulari de la pesca* (1926). També va escriure *Recull de termes aplegats en una terrisseria de Blanes* (1925); *Blanes Marítim* (1924) i *Sitges dels nostres avis* (1934), publicat just un any abans de morir i dedicat al seu pare, Joan Roig.

Després de tancar la farmàcia on treballava a la Rambla de Barcelona, Roig no només va escriure llibres, sinó que també va col·laborar a la premsa de l'època. El 30 de juliol de 1919 publicava un primer article titulat "Els antics vaixells catalans" a la revista *Catalunya Marítima*, i poc després començaria a escriure per *El Eco de Sitges*, *La Veu de Catalunya*,*La Marina Mercante* o *La Publicitat*.

Amb la convicció que els catalans no podien deixar escapar una porció de la història que es dissipava, ni a les persones que en formaven part, Roig no es va conformar a immortalitzar allò que tothom podia veure des de fora, sinó que va anar més enllà, recollint testimonis orals i donant valor a les paraules més tècniques, però també a les anècdotes més mundanes. "Cercà capitans, pilots i nostramos, entusiastes de l'ofici de bon caràcter, per poder visitar fragates, bricbarques, pollacres i bergantins. A través d'aquestes converses començà a ensinistrar-se (...) de la vida a bord, de la meteorologia, dels instruments nàutics, de les maniobres i del complicat mecanisme de l'arboradura."

Aquest fragment, extret de l'"Advertiment" del seu llibre *La marina del vuit-cents*, reflecteix l'afany d'Emerencià Roig per radiografiar el sector naval del Principat de la manera més directa i real possible, refiant-se més del que podien dir les persones que no pas els documents i arxius històrics. Roig s'ensumava el futur d'aquells velers que tant l'encisaven, que prometien un pervenir més segur a les sales d'exposicions que no solcant els mars. En el mateix llibre, Emerencià Roig ja ens advertia que "penjats dalt de les voltes de les ermites com en un museu d'art naval, hom, en contemplar-los, pensarà en llur història, tan daurada".

El llenguatge mariner

Emerencià Roig i Raventós era conscient que és amb les paraules que configurem el món, i que sense elles cap fenomen no es pot assimilar. Així doncs, la seva investigació sobre l'etnologia marina catalana també el va portar a recollir les paraules que articulaven la vida al costat del mar. Ell i el folklorista Joan Amades

Gelats (Barcelona, 1890-1959) van publicar dos reculls a les pàgines del *Butlletí de Dialectologia Catalana* de l'IEC, una compilació de més de dues-centes pàgines inundades de mots relacionats amb la marineria catalana. *Vocabulari de l'art de la navegació i de la pesca* (1924) i *Vocabulari de la pesca* (1926) són els títols de les dues publicacions, que van deixar gravades per sempre les paraules dels nostres avantpassats. Tampoc és menor l'aportació de Roig al *Diccionari català-valencià-balear* de mossèn Alcover i F. de Borja Moll, que va arrodonir amb paraules marineres. Per acabar-ho d'adobar, el 1923 l'Institut d'Estudis Catalans el va premiar com el millor autor de vocabulari marítim.

El dibuix com a llegat

Fent honor al pare pintor, Emerencià no només es va servir del llapis per escriure, sinó també per dibuixar. La informació que el sitgetà va deixar per a la posteritat es complementa amb una gran quantitat de dibuixos i retrats de vaixells elaborats per ell mateix, que no deixava escapar cap mot ni tampoc cap traç. Amb pretensions més científiques i etnològiques que no pas artístiques, Emerencià Roig va convertir el dibuix en un artefacte més per captar l'essència del que tenia al davant: d'aquesta manera, cada vegada que anotava alguna explicació, també deixava anar una petita obra mestra. Elaborats principalment amb llapis o carbó, de vegades amb colors, els seus dibuixos mostren amb precisió com eren els darrers velers catalans, alhora que en fan palès el talent artístic. Conscient de les dificultats per reproduir mentalment un vaixell i de les limitacions de la fotografia per captar els detalls, el dibuix li permetia controlar en quina part de l'anatomia d'una embarcació naval fer èmfasi. Joan Roig no volia que els seus fills fossin pintors, però el talent no es tria i la vocació no sempre es pot esquivar.

Col·lecció marinera

Solter i sense fills, el 16 de febrer del 1935 Emerencià Roig moria a casa seva, Barcelona, al barri de Pedralbes, als cinquanta-tres anys. Just després, el seu hereu i germà, Josep Roig, donava a l'Ajuntament de Sitges una col·lecció d'objectes relacionats amb la marineria que Emerencià Roig havia anat recopilant al llarg de la seva vida i que, sense saber-ho, formarien el primer museu marítim de Catalunya al Palau de Maricel de Sitges el 1936, sota el nom de "Col·lecció de Marineria Catalana".

L'interès de Roig pels vaixells de la costa catalana no només es va transformar en els llibres publicats i els dibuixos que els complementaven, sinó que va replegar tota una col·lecció de vaixells i barques en miniatura, alguns d'adquirits i d'altres fets per ell mateix, així com pintures de velers d'altres artistes. Més de tres-cents objectes formen l'exposició, entre naus de diferents tipus, elements de la navegació o les il·lustracions del mateix Roig, un conjunt de gran valor que ens parla d'una història passada però d'una pèrdua vigent. Una vegada més, la fascinació de Roig, acompanyada d'una bona intuïció, el van dur a valorar abans que ningú un llegat històric que pocs van ser a temps de capturar, atorgant-li un lloc especial en la història de l'etnologia catalana i la nostra cultura. Sense pretensions museístiques, més aviat mogut per la curiositat, Emerencià Roig va aglutinar en uns quants objectes un patrimoni històric que els seus llibres ja havien narrat.

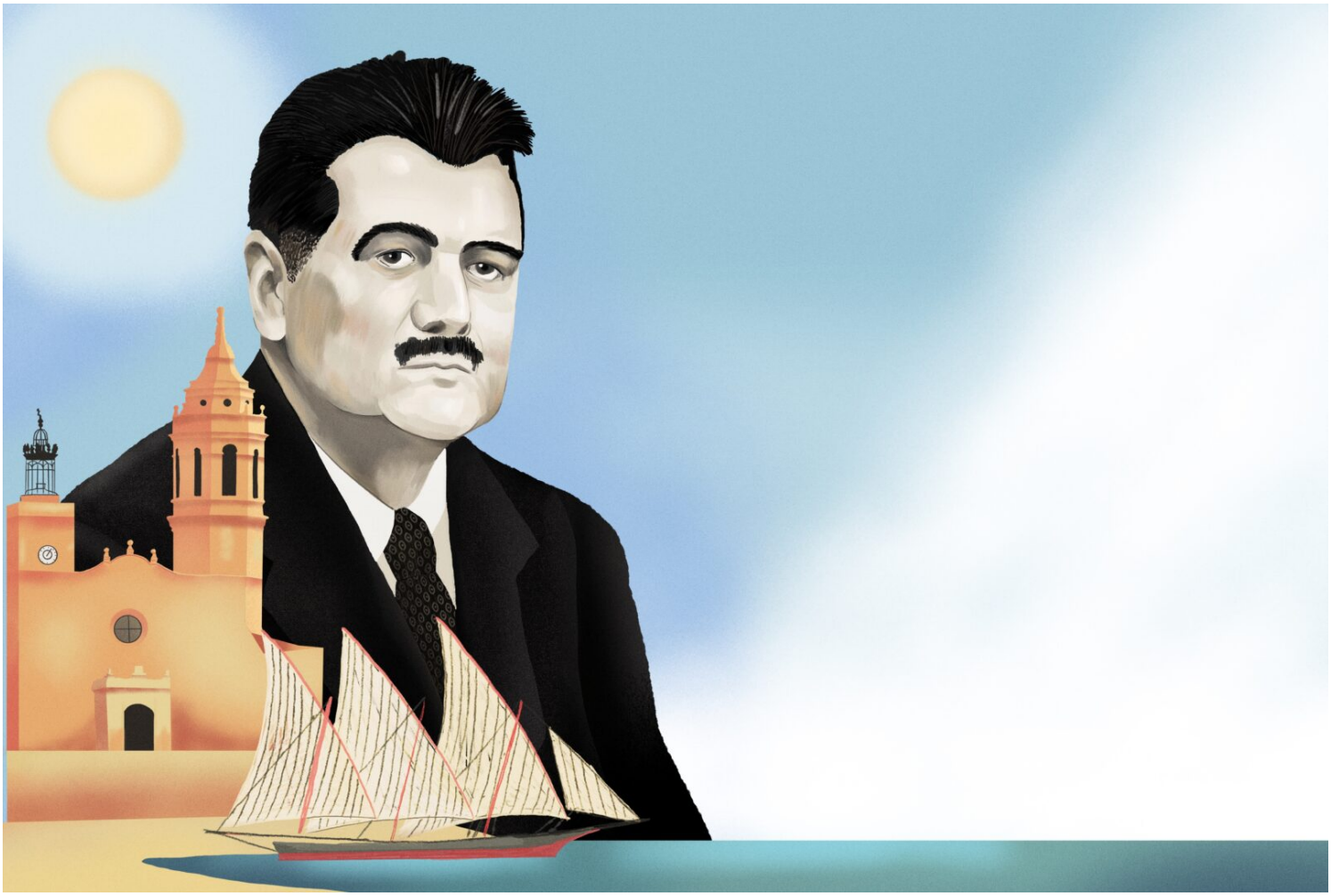
De cara a la posteritat, Emerencià Roig i Raventós ens deixa un ric llegat etnològic, documental i artístic que ens parla dels nostres avantpassats i ens dona lliçons de futur: en un món on el temps passa vertiginosament de pressa, la importància de conservar el patrimoni col·lectiu i la cultura tradicional sembla un deure a complir. Ha passat un segle, però la fotografia continua tenint les seves limitacions: hi ha aspectes de la nostra vida que són massa difícils d'explicar, que requereixen més esforç per fer-los perdurar, i Emerencià Roig i Raventós era conscient d'això.

Dibuix inacabat
d'Emerencià Roig i Raventós. Fons: Biblioteca Popular Santiago Rusiñol.

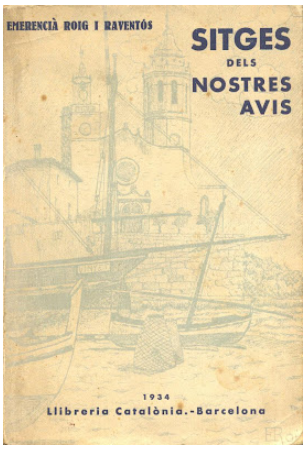
Un llop de Mar. Caricatura d'Emerencià Roig, obra de Joan García Junceda. Fons: Museu de Sitges.

Il·lustració d'Emerencià Roig. Autora: Alicia Caboblanco.

Sitges dels nostres avis

Darrer llibre d'Emerencià Roig que va veure la llum, publicat el 1934. Reeditat pel Grup d'Estudis Sitgetans el 2006, Roig va plasmar en cada un dels capítols del llibre un retrat únic de la ciutat al segle XIX. Es tracta d'un llibre elaborat amb articles que ja havien aparegut a la premsa del moment juntament amb altres d'inèdits.

Exemplar del Llibre Sitges dels nostres avis. Fons: Museus

de Sitges.

La Col·lecció de Marineria d'Emerencià Roig

Gairebé tres-cents cinquanta objectes formen la col·lecció que Josep Roig, germà d'Emerencià, va donar a l'Ajuntament de Sitges el 1935, i que inclou: seixanta-quatre models de naus, miniatures d'elements de navegació, cartes nàutiques, estris de pesca, quadres, litografies i pots de ceràmica antiga, així com revistes i diaris.

Exemplars de la col·lecció d'Emerencià: argue o cabrestante en miniatura (a dalt) i bigota (a baixar). Fons: Museus de Sitges.